

О. С. Комар
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
викладач кафедри іноземних мов

Роль ситуативних завдань у формуванні мовленнєвої культури студентів на заняттях з іноземної мови

Місце України на міжнародній арені зобов'язує ВНЗ до підготовки освіченої, перспективної та прогресивної молоді, яка здатна пристосовуватися до стрімких соціальних змін. Бездоганно володіючи мовою та комунікативною технікою студенти та громадяни загалом можуть ефективно формувати й розвивати відповідні взаємовідносини з довкіллям, розширити коло своїх інтересів, впливати на різні сфери їх оточення. Показником мовного розвитку особистості є комунікативність, тобто здатність спілкуватися, що зумовлює активне використання засобів мовлення, вміння сприймати та відтворювати зміст чужого висловлювання і передавати власне, тобто вміння осмислено сприймати й продукувати усні й письмові тексти. Базою для мовного розвитку є формування мовленнєвої компетенції студентів [1: 85].

Іншомовна мовленнєва діяльність визначається здатністю реалізувати основні форми спілкування засобами іноземної мови. Застосування ситуативних форм, методів, прийомів у процесі навчання спрямовується на досягнення фахової відповідності майбутній практичній діяльності тих, хто навчається. В основі ситуативного підходу лежить ситуативне завдання або навчальна ситуація, вирішення якої є необхідною умовою успішної реалізації навчального процесу. Найважливішим чинником усного спілкування є комунікативна ситуація. Моделювання типових комунікативних ситуацій давно визнане одним з найефективніших прийомів навчання іноземної мови. Кожна тема, що вивчається, повинна бути представленою рядом комунікативних ситуацій, відібраних відповідно до комунікативно-дидактичних цілей. Чим ширше представлені типові комунікативні ситуації, тим вищі потенційні можливості для оволодіння навичками усного мовлення. Ситуативні вправи допомагають досконало опрацювати текст, опора на контекст дозволяє студентам легко впізнати, семантизувати та запам'ятати значення кожної нової лексичної одиниці. Механічне заучування слів, словосполучень, граматичних форм, речень не дозволяє запам'ятовувати їх надовго. В той час як контекст дозволяє адекватно

зрозуміти кожне слово, речення завдяки його контекстуалізації, співвіднесенням його значення зі значенням навколишніх одиниць.

Так як комунікації можна навчитись лише у процесі самої комунікації, всі вправи та завдання повинні бути комунікативно виправдані дефіцитом інформації, вибором та реакцією. Тексти повинні показувати конфлікти, які спонукають студента до вираження власної думки. Мовленнєва взаємодія студентів інколи проходить за співучасті викладача. Це проявляється в найрізноманітніших формах роботи : парах, трійках, невеликих групах, та усім колективом. Складовими компонентами мовленнєвої ситуації є : а) обставини діяльності, в яких відбувається комунікація; б) стосунки між комунікантами; в) мовленнєві наміри; г) реалізація самого акту спілкування, який створює нові стимули до мовлення. Прийнято вважати, що під час навчання створюють умовні, штучні ситуації, які готують студентів до справжньої, природної комунікації. Тому навчальну мовленнєву діяльність ще називають «псевдокомунікацією». Її завдання – «наводити мости між нею та реальною комунікацією, виробляти вміння конструювати повідомлення, полегшувати завдання», стимулювати до самостійної мовленнєвої діяльності [2: 16].

Вагомий внесок у формуванні мовленнєвої культури студентів має художня література мовою оригіналу. Робота з оригінальними текстами передбачає ґрунтовні знання іноземної мови, і в той же час література в оригіналі служить невичерпним джерелом для вивчення мови: збагачується лексичний запас, вдосконалюються знання граматики, формується позитивне ставлення до вивчення іноземної мови.

Велике значення мають ситуативні вправи та завдання під час роботи над текстом в оригіналі. Вони мають бути різноманітними, охоплювати всі сфери діяльності, розвивати творчі здібності, змушувати мислити, оцінювати, порівнювати, висловлювати свою точку зору і збагачувати знаннями. Наведемо приклади таких вправ: *Розіграйте частину тексту у вигляді п'єси. Уявіть, що ви репортер і берете інтерв'ю у: а) автора твору; б) одного з персонажів.*

Як ви думаєте, якби головний герой вчинив інакше, чи змінився б фінал історії? Які думки у вас викликає назва твору? Придумайте продовження.

Вправи такого типу не лише сприяють розвитку уяви, пам'яті та фантазії студентів, але й роблять процес вивчення іноземної мови цікавим та захопливим.

Використання оригінальних текстів позитивно впливає на організацію занять з іноземної мови. Саме тут спостерігаються мовленнєві та структурні особливості розмовно-літературного

мовлення, а також окреслюються найбільш важливі лексико-граматичні та стилістичні зміни, що відбиваються в мові. Оскільки в оригінальних текстах зустрічається максимальне наближення мови персонажів до зразків розмовно-літературного мовлення, оригінальні тексти можуть бути використані як джерело мовної інформації, як ілюстрація правил ситуативно-обумовленого використання лексичних одиниць та граматичних явищ. Окрім того, в них представлені різноманітні ситуації спілкування, на основі яких можна проілюструвати, як умови спілкування впливають на побудову висловлювання. Таким чином, оригінальні тексти можуть служити знаком для адекватної мовленнєвої поведінки в різних ситуаціях спілкування.

Реалізацію принципу ситуативності та моделювання мовленнєвих ситуацій можемо спостерігати на прикладі монологічної та діалогічної діяльності студентів, що яскраво простежується виконанням наступних вправ:

1. Складіть діалог за даною ситуацією. 2. Підготуйте повідомлення до студентського журналу на задану тему. 3. Виголосіть промову на місцевій радіостанції по даному питанню. Подібні вправи удосконалюють комунікативну компетенцію студентів, розвивають їх креативні здібності [4: 93].

Вивчення граматики також можна ефективно організовувати на ситуативній основі. Це означає, що граматичні явища вивчаються та засвоюються не як «структури», а як засоби вираження певних думок і комунікативних намірів у процесі комунікації. Безумовно, знання граматичних правил необхідне для успішного володіння іноземною мовою. Але останнім часом актуальною проблемою стало дослідження доцільності використання великої кількості вправ тренувального характеру (з опорою або без опори на схеми). Але згодом постає проблема, що через відсутність реальної комунікації на заняттях навіть студенти із високим рівнем теоретичних знань відчують труднощі у вираженні своїх думок. Практика показує, що засвоєння граматичного матеріалу доцільно проводити в ході наступних етапів: 1) пред'явлення мовного зразка; 2) тренування; 3) вживання в мовленні. На початковому етапі відбувається осмислення граматичного явища, розгляд його форми та прикладів вживання. Усе це відбувається у навчально-мовленнєвих ситуаціях, тобто, створюються умови для демонстрації даної конструкції у спілкуванні. На II етапі відбувається тренування граматичного матеріалу і формування граматичних мовленнєвих навичок. Однак, тренувальні вправи самі по собі не розвивають уміння брати участь в комунікації. Тому слід розвивати навички спонтанної комунікації відповідно до потреб ситуації за допомогою комунікативно-орієнтованих вправ.

Заключний етап демонструє остаточне оформлення граматичних мовленнєвих умінь і навичок [3: 57]. Вправи на цьому етапі розробляються у вигляді комунікативних завдань, навчальних мовленнєвих ситуацій, комунікативних ігор. Максимально наближеними до реального спілкування є такі навчально-мовленнєві ситуації, в яких процес мовлення не передбачає представлення себе в чийсь ролі. Це такі завдання, які направлені на самого студента та передбачають використання його життєвого досвіду.

Таким чином, для формування мовленнєвої культури студентів на заняттях з іноземної мови, важливим є вдосконалення навчального матеріалу з даної дисципліни за такими напрямками, як: урізноманітнення матеріалу, розробка нових схем подачі інформації, використання нових ситуативних завдань та створення актуальних мовленнєвих ситуацій, що допоможуть у розкритті її резервних можливостей і творчого потенціалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Донченко Т. Мовленнєвий розвиток як науково-методична проблема / Т. Донченко: науково-методичний журнал Дивослово. – 2006. – № 5. – с. 2-5.
2. Зарельская С.И. Развитие инициативной речи учащихся. / С. И. Зарельская, А.А. Слободчиков: пособие – М.: Просвещение, 1983. – 127 с.
3. Пассов Е. И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению. / Е. И. Пассов: пособие- М. Русский язык, 1989. – 276 с.
4. Пасинок В. Г. Учитель і слово: технологія мовленнєвої підготовки майбутнього педагога / В. Г. Пасинок: навчальний посібник – Х.: Константа, 2004. – 207 с.